

О.М.БУДЯЧЕНКО

*Одеса, Одеський державний університет внутрішніх справ, факультет № 2,
викладач кафедри цивільно-правових дисциплін*

ДОСВІД СПОЛУЧЕНИХ ШТАТІВ АМЕРИКИ ЩОДО КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ЛІСІВ ВІД НЕЗАКОННОЇ ПОРУБКИ

Досвід Сполучених Штатів Америки (далі - США) у питанні протидії незаконних порубок є особливо цінним, оскільки держагенції, яка займається менеджментом

національних лісів США (Лісова Служба) вдалося реформувати власне відомство і налагодити ефективну співпрацю з правоохоронними органами. Її фахівці володіють навичками і мають досвід боротьби зі злочинами у сфері лісового господарства, в тому числі щодо торгівлі об'єктами живої природи.

Так, спочатку відзначимо, що федеральне лісове законодавство США поширюється лише на федеральні ліси. Крім того, у США існують закони штатів, що регулюють відносини у сфері лісокористування і лісогосподарської діяльності, але вони не мають автономної інкорпорованої форми та включаються у Звід законів США. Базовими лісовими законами, прийнятими на федеральному рівні, є закони США «Про відтворення здорових лісів» (1976 р.), «Національний закон «Про ведення лісового господарства» та відомий закон Лейсі в ред. 24.06.2008 р. Звичайно, важливе значення у регулюванні відносин з лісокористування має закон США «Про національну політику охорони навколишнього природного середовища» (1969 р.), на якому базується американська модель регулювання екологічних відносин, у т. ч. в сфері лісокористування, охорони і відновлення лісів. Згідно цього закону, державному регулюванню підлягають, майже усі природні об'єкти і ресурси. Загалом же, на даний час число природоохоронних законів США перевищила вже за сотню [1; 2].

Кримінальна відповідальність за екологічні злочини, в основному, передбачена федеральним законодавством США, і лише в ряді випадків законодавством окремих штатів. Порядок застосування кримінальної відповідальності за вчинення екологічних злочинів регламентується федеральним законом США «Про карну відповідальність за забруднення навколишнього середовища» (1990 р.) [3].

Водночас, єдиного федерального кримінального кодексу, у якому були б кодифіковані всі склади злочинів та санкції за їхнє скоєння у США не існує. Зазвичай, статті, що регламентують застосування карної відповідальності за злочини проти довкілля, включаються не до кримінального закону, а розпорешені по нормах інших природоохоронних законів і кодексів штатів. Причому, майже усі основні федеральні закони в галузі охорони навколишнього природного середовища (далі - НПС) містять норми, що встановлюють кримінальну відповідальність за вчинення екологічних злочинів у відповідних сферах регулювання [2; 4, с. 57-61].

В рамках даної теми ми обмежимося аналізом загальних для всіх екологічних злочинів положень, передбачених у законі США «Про карну відповідальність за забруднення навколишнього середовища». Так, згідно вказаного закону, суб'єктом кримінальної відповідальності за екологічні злочини є як фізична, так і юридична особа. Переважно, до юридичних осіб, винних у скоєнні екологічних злочинів, застосовуються санкції у вигляді кримінального штрафу.

При цьому, застосування кримінальної відповідальності не звільняє, а ні фізичну, а ні юридичну особу, від відшкодування заподіяної екологічної шкоди. Всі злочини проти довкілля, залежно від їх характеру і суспільної небезпеки, розподіляються на дві категорії: 1) злочини (тяжкі і особливо тяжкі); 2) проступки (тобто, користуючись термінологією українського кримінального права, усі інші злочини, що не відносяться до тяжких і особливо тяжких). До тяжких і особливо тяжких злочинів, американський законодавець відносить діяння, коли винна особа усвідомлює, що внаслідок навмисного порушення нею діючих правил та вимог екологічного/лісового законодавства, інші особи піддаються безпосередній небезпеці.

Отже, оскільки суб'єктивна сторона незаконної рубки лісу передбачає не інакше як наявність вини у формі умислу, то звичайно цей вид злочину за американським законодавством слід кваліфікувати як тяжкий або особливо тяжкий. За скоєння екологічних злочинів цієї категорії, карне законодавство США передбачає позбавлення волі на строк від 1 року до довічного ув'язнення і, навіть, до застосування вищої міри покарання. Що стосується екологічних проступків, то вони можуть бути скоєні як навмисне, так і з необережності.

А відтак, незаконну порубку лісу за законодавством США можна кваліфікувати і як проступок, але лише у тому випадку, якщо винна особа не усвідомлювала, що внаслідок навмисного порушення нею вимог екологічного законодавства, інші особи піддаються небезпеці і, певно, якщо це діяння не потягне за собою тяжких наслідків. За екологічні проступки, поряд із стягненням кримінального штрафу та застосуванням інших заходів карної відповідальності, передбачається позбавлення волі на строк до 1 року.

При повторному скоєнні незаконної порубки лісу, сума штрафу, а також строк позбавлення волі можуть бути подвоєні. Причому, не має значення, чи це діяння кваліфікується як злочин, чи як проступок. Поряд з основними заходами покарання за незаконну порубку лісу до юридичних осіб, суб'єктів лісогосподарської діяльності, а іноді і до фізичних осіб, застосовуються додаткові санкції, що тягне для правопорушника негативні економічні наслідки. До них належать заборона (позбавлення), обмеження або припинення їх права укладати контракти з федеральними державними органами (державне замовлення) і отримувати від держави позики, субсидії, дотації та інші види фінансової допомоги; анулювання або відмову у видачі ліцензії, дозволів на і т.п., які необхідні для проведення певних лісогосподарських робіт, зокрема порубки лісової деревини.

Крім того, юридичні особи винні у скоєнні екологічного злочину, несуть також інші негативні економічні наслідки, які у правовому сенсі не є санкціями. При цьому суми, що виплачуються в якості штрафів або грошового відшкодування за заподіяну екологічну шкоду, не належать до виробничих лісогосподарських витрат, а тому не виключаються із загальної суми доходів, що підлягає оподаткуванню.

Однак, проблема у тому, що дати вичерпний перелік екологічних злочинів, що стосуються незаконної порубки лісу, це вельми складна задача, оскільки диспозиції статей закону США «Про кримінальну відповідальність за забруднення навколишнього середовища», як правило, часто відсилають до інших норм, що містяться у положеннях статей різних параграфів, підрозділів та розділів цього закону, а часом і до інших законів.

Тому, будь-яке екологічне правопорушення, яке полягає у незаконному рубанні лісу, і яке впливає із порушення відповідної норми, у принципі, можна кваліфікувати як злочин. Як слушно відзначає доктор права США Л. Брославський: «Можливість такого широкого тлумачення, фактично, залишає на повний розсуд правоохоронних органів питання про доцільність кримінального переслідування за скоєння досить невизначеного числа екологічних правопорушень» [4, с. 61].

У контексті нашого дослідження має сенс більш детально зупинитися на законі Лейсі [5], сфера застосування якого поширюється на відносини в частині обігу будь-яких рослин на території США. Згідно даного закону, поняття «будь-яка рослина» включає деревину та вироби з неї. Законом Лейсі встановлено заборону на операції з обігу «імпорту, експорту, перевезення, отримання, набуття, купівлі чи продажу» рослин нелегального походження. Під деревними рослинами «нелегального походження» розуміється деревина, яка заготовлена, оброблена, прийнята, транспортована, експортована чи продана з порушенням законодавства країни-походження в частині регулювання охорони деревних рослин та регламентації діяльності з обігу деревини та виробів з неї, а також відповідних законів США.

Будь-які операції з обігу деревини нелегального походження чи виробів з неї, вважаються нелегальною діяльністю. Принциповими умовами визначення нелегальності походження деревини чи виробів з неї, законом Лейсі встановлено наступні види діяльності, що за законодавством країни-експортеру регламентуються як незаконні дії в сфері лісозаготівель та несанкціонований обіг деревини: крадіжка деревини; заготівля деревини на «офіційно визначених» національними законами територіях, що підлягають особливій охороні (заповідниках, національних парках) та інших типах територій, що офіційно охороняються; заготівля деревини без дозвільних документів, чи з порушенням встановлених ними вимог; несплата належних платежів (податків, зборів),

регламентованих законодавством країни-експортеру щодо операцій із заготівлі деревини, транспортування, експорту, купівлі-продажу тощо; порушення вимог законів, що регламентують відносини з перевезення та експорту деревини (наприклад, заборона на експорт круглого лісу). За торгівельні операції скупки-продажу продукції із завідомо незаконно заготовленої деревини, законом Лейсі передбачено карне покарання у вигляді значних штрафів, майже до позбавлення волі.

Зокрема, відповідно до умов здійснення заходів системи «due care», за порушення закону Лейсі встановлено наступні види потенційних покарань: 1. торгівля деревиною нелегального походження: - до свідомо залучених в заборонену діяльність - штраф за злочин до 500 тис. \$ для корпорацій, 250 тис. \$ для осіб, чи подвійний прибуток; можливе позбавлення волі до 5 років; конфіскація товару; - до несвідомо залучених в заборонену діяльність: не здійснюючих заходи «due care» - штраф за правопорушення до 200 тис. \$ для корпорацій, 100 тис. \$ для осіб, чи подвійний прибуток; можливе позбавлення волі до 1 року, чи штраф до 10 тис. \$; конфіскація товару; здійснюючих «due care» - конфіскація товару; 2. підроблена імпортна декларація: - до свідомо залучених в заборонену діяльність - штраф від 10 тис. \$; можливе позбавлення волі до 5 років; конфіскація товару; - до несвідомо залучених в заборонену діяльність – можлива конфіскація товару.

Отже, як бачимо, види відповідальності та розмір штрафів за порушення закону Лейсі прямо залежить від легальності намірів та дотримання системи «due care», застосування якої спрямоване на запобігання обороту нелегальної деревини на території США та зведення до мінімуму ризику її потрапляння на ринок США. При чому диференціація карного покарання залежить від того, чи було відомо компанії або особі про протиправну діяльність, а також вартості товарів та об'єму поставки [6, с. 480-490]. Слід відмітити, що з даного питання закон Лейсі перегукується з Регламентом Європейського Союзу №995/2010 з деревини і лісоматеріалів від 03.03.2013 р. [7], прийнятим у цілях боротьби з браконьєрством при лісозаготівлях. Вказаний Регламент прямо забороняє ввезення на територію країн ЄС деревини з інших країн з порушенням національного законодавства цих країн.

Отже, аналіз кримінально-правової охорони лісів від незаконної порубки за законодавством США свідчить, що система кримінальної відповідальності за цей вид екологічного злочину є ефективним засобом як охорони НПС, так і економічної безпеки держави. Разом з тим, у порівнянні із українським законодавством, американське карне законодавство, у т.ч. в частині охорони лісу від незаконної порубки, є хаотичним і структурно неорганізованим, що являє виняткову складність його застосування. Але, не зважаючи на цю ваду, досвід і певні здобутки законодавчого регулювання відносин щодо охорони лісів від незаконної порубки у США, може представляти безсумнівний інтерес для українського законодавця. Це, зокрема, застосування кримінальної відповідальності до юридичних осіб, винних у порушенні лісового і природоохоронного законодавства США під час проведення рубок лісу, а також у порушенні лісового законодавства країни-експортеру при здійсненні нелегальних операцій з обігу деревини.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Законодательство США // [Електронний ресурс]: ХирсГамос // Режим доступу: <http://www.hg.org/usfederal-govt.html>
2. Исследовательский портал о законодательстве США // [Електронний ресурс]: ЛексисНексис // Режим доступу: <https://law.lexisnexis.com/infopro/zimmermans/>
3. Pollution Prosecution Act of 1990 // Pub. L. 101-593, title II, Nov. 16, 1990, 104 Stat. 2962 (42 U.S.C. 4321) Pub. L. 101-593 // Исследовательский портал о законодательстве США // [Електронний ресурс]: ЛексисНексис // Режим доступу: <https://law.lexisnexis.com/infopro/zimmermans/>

4. Брославский Л.И. Ответственность за окружающую среду и возмещение экологического вреда: законы и реалии России, США и Евросоюза. - М.: Инфра-М, - 2014. - 228 с.
5. Lacey Act 16 U.S.C. - § 70. - 25.05.1900 // [Электронный ресурс]: ЛексисНексис // Режим доступа: <https://law.lexisnexus.com/infopro/zimmermans/>
6. Li R. Long-term effects of eliminating illegal logging on the world forest industries, trade and inventory / R. Li, J. Buongiorno // Forest Policy and Economics. - 2008. - Vol. 10. - P. 480-490
7. Регламент (ЕС) № 995/2010 Европейского парламента и Совета от 20.10.2010 г. об обязанностях операторов, размещающих лесоматериалы и продукцию из древесины на рынке (WWF России). - М., 2011. - 36 с.